

— “**Requiem** aeternam dona eis, **Domine!**”

Prevela s italijanskog *Ana Srbinović*

Bilo ih je dvanaestoro u povorci. Deset muškaraca i dve žene. Sa sveštenikom koji ih je predvodio – trinaestoro.

U predvorju, zakrčenom drugim ljudima koji su čekali, nisu našli mesta svi da sednu. Sedmorica su ostala da stoje, naslonjena na zid, iza onih šestoro koji su sedeli, među kojima je bio i sveštenik između dve žene.

Njih dve su plakale, sa kratkom crnom pelerinom od čoje namaknutom do očiju. A oči desetorice muškaraca, kao i sveštenikove, zacaklile bi se od suza, čim bi plač žena, dotle utihnut, pretio da preraste u ridanje, usled iznenadne navale misli koje su oni lako mogli da naslute.

– De, de... de, de... tešio ih je sveštenik, ispotiha, i on s grlom stegnutim od ganutosti.

One bi malčice podigle glavu, otkrivši oči crvene od plača, i preletele unaokolo mutnim pogledom, zabrinutim i nepoverljivim.

Iz svih se širio, uključujući i sveštenika, neki kozji smrad, pomešan s teškim zadahom gnojiva, tako prodornim da su ostali u čekaonici ili krivili lice, zgađeni, ili nabirali nos; poneko bi čak naduo obraze i othuknuo.

Ali oni kao da to nisu primećivali. To je bio njihov miris i nisu ga osećali; miris njihovog života provedenog među stokom, na dalekim poljima sprženim od sunca, bez kapi vode. Kako ne bi umrli od žeđi, morali su svakoga jutra da pređu nekoliko milja na mulama do jednog muljevitog jezerceta na dnu doline. Pa onda, zar su mogli da je traće na kupanje? Bili su, uostalom, oznojeni od tolike jurnjave; a gorčina, koja se u njima nakupila, oslobađala je iz njihovih tela izvestan opor miris belog luka, koji kao da je bio znak njihove divlje prirode.

Sve i da su primetili te grimase, pripisali bi ih neprijateljstvu koje su, u tom trenutku, držali da mogu da očekuju od sve gospode, koja kao da se urotila protiv njih.

Dolazili su sa stenovitih visoravni Margarijevog feuda; i bili su u pokretu od juče; sa sveštenikom na čelu, ponositim, između dve žene; i ostalom desetoricom iza, nalik stadu.

– Za našeg oca koji umire! Za našeg oca koji želi da zna, pre nego što zauvek sklopi oči, da će počivati u raci koju je iskopao, pod travom na našoj zemlji!

A sveštenik je, nadglasavši sve, podignutih ruku, ispred prefektovog ulaza, povikao:

– To je najuzvišenija molitva vernika: *Requiem aeternam dona eis, Domine!*

Na tu paklenu galamu odasvud su dotrčali vratari, stražari, činovnici, koji su na prefektovu naredbu, doviknutu s praga, brutalno ispraznili predvorje, poteravši sav narod niza stepenice, čak i one koji nisu imali ništa s ovim slučajem.

Na glavnoj ulici, nakon što su svi ti ljudi uz ciku i vrisku izbačeni iz zdanja prefektore, odmah se okupila povelika masa sveta; i tada je otac Sarso, ogorčen i vidno uzbuđen, podstaknut pitanjima koja su pljuštala sa svih strana, počeo da mlataru rukama poput brodolomnika i da daje znake glavom i rukama da hoće svima da odgovori, odmah... pa eto, jašta... polako, samo malo prostora... isteran iz nadležstva... eto, jašta... narodu, narodu...

I počeo je da drži govor:

– Zborim u ime Boga, o hrišćani, koji je iznad svakog zakona kojim se ma ko može podičiti, i gospodar je svih i čitave zemlje! Mi nismo ovde samo da bismo živeli, o hrišćani! Mi smo ovde da bismo živeli i umrli! Ako neki ljudski zakon, nepravičan, sirotinji osporava za života pravo na pedalj zemlje, za koju će, stupivši na nju nogom, moći da kaže: “Ovo je moje!” ne može da joj, u smrti, ospori pravo na raku! O hrišćani, ovi ljudi su ovde u ime ostalih četiri stotine nesrećnika kako bi zatražili pravo na pokop! Žele svoje rake! Za sebe i svoje mrtve!

– Groblje! Groblje! – ponovo su uglas povikali, s podignutim rukama i očima punim suza, dvanaestoro ljudi s Margarijevog feuda.

A sveštenik, ohrabren zgražanjem okupljene mase, nastojeći da se digne što više može na vrhove prstiju kako bi sve nadvisio:

– Evo, evo, pogledajte, o hrišćani: ovim dvema ženama... gde ste? Istupite! Evo: ovim dvema ženama umire otac, koji je otac svih nas, naš glavar, osnivač našeg sela! Ima više od šezdeset godina kako se taj čovek, koji je sada na umoru, popeo na Margarijevu zemlju i na stenovitom planinskom hrbatu sopstvenim rukama podigao prvu kuću od trske i gline. Sada gore ima više od sto pedeset kuća; više od četiri stotine stanovnika. Najbliže selo, o hrišćani, udaljeno je sedam milja odatle. Svaki od tih stanovnika, kojem umre otac ili majka, supruga ili dete, brat ili sestra, mora da doživi tu patnju da gleda leš svog najrođenijeg natovaren, o hrišćani, na leđa mule kako bi prešao, truckajući se u sanduku, više milja strmom stazom preko stenja! I neretko se dogodi da se mula oklizne i sanduk pukne i mrtvac se otkotrlja među kamenje ili u blato potoka! To se događa, o hrišćani, jer nam gospodin baron od Margarija okrutno uskraćuje da sahranjujemo naše mrtve u jednom kutku podno našeg sela kako bismo mogli da bdijemo nad njima i da ih čuvamo! Do sada smo tu muku podnosili bez roptanja, zadovoljavajući se time da molimo, da preklinjemo sklopljenih ruku tog okrutnog gospodina! Ali sada kada umire otac svih nas, o hrišćani, naša starina, sa željom da zna da će biti sahranjen

tamo, gde u tolikim kućama sada gori vatra koju je on prvi razgoreo, mi smo došli ovamo da zahtevamo pravo, ne baš zakonsko, ali lju... šta? šta se dešava?... velim ljudsko... lju...

Nije mogao da nastavi. Zbijeni odred stražara i žandara upao je u gomilu i, nakon dužeg koškanja praćenog vikom, zvižducima i aplauzima, uspeo da je rasturi. Jedan potkomesar je uhvatio oca Sarsa za mišice i sproveo ga, zajedno s ostalih dvanaest ljudi sa Margarijevog feuda, u policiju.

U tom trenutku je baron od Margarija, koji je dotle stajao po strani među grupicom poznanika, hukćući kao da oseća kako ga svakim časom sve više guši i pritiska teret javnog skandala zbog osione besede onog sveštenika, i više puta pokušao da se otrgne iz ruku koje su ga držale kako bi se bacio na govornika; sad kada je gomila počela da se razilazi, prišao bliže, okružen grupicom ljudi čiji je broj sve više rastao, i, zemljan u licu, zadihan, kao da je maločas izašao iz kakve tuče na život i smrt, počeo da pripoveda da su on i, pre njega, njegov otac don Rajmondo Margari, koje su ti ljudi i onaj sveštenik šarlatan predstavili kao okrutne varvare koji su im osporavali pravo na pokop, već šezdeset godina, naprotiv, bili žrtve nečuvene otimačine koju je počinio otac one dve žene, opasan čovek, nasilnik i najgori prepredenjak. Rekao je da on već godinama ne može slobodno da se kreće po vlastitoj zemlji, tamo gde su ti ljudi izgradili svoje kuće i onaj sveštenik svoju crkvu, ne plaćajući ni dažbine, ni zakup, ne pitajući ga čak ni za dozvolu da tako zaposednu njegovu imanje. On je mogao da pošalje svoje čuvare da ih sve oteraju, kao pse, i da sruše njihove kuće; nije to učinio; neće to učiniti; pustio ih da žive i da se množe, gore nego zečevi: svaka od tih žena donosila je na svet najmanje dvadesetoro dece; tako da se, za manje od šezdeset godina, tamo namnožio čitav jedan narod. Ali to im nije bilo dovoljno, eto, nisu bili zadovoljni: taj sveštenik advokat, koji živi na njihov račun, koji je svima raspisao namet za izdržavanje svoje crkve, nahuškao ih je da dođu ovamo: ne samo da žele da ostanu na njegovoj zemlji kao živi, žele tu da ostanu i kao mrtvi. E pa, to ne može! To ne! Nikad! Podnosio ih je kao žive; ali da dopusti da se i kao mrtvi baškare na njegovoj zemlji – to nikad! Između ostalog i zato da se njihova otimačina ne bi proširila i pod zemlju uz pomoć njihovih mrtvih! Prefekt mu je dao za pravo; obećao mu je, štaviše, da će gore poslati žandare kako bi sprečio svako nasilništvo: jer je starac, koji je već mesec dana umirao od vodene bolesti, bio čovek koji je bio u stanju da naredi da ga živog sahrane u raci koju je već iskopao na mestu gde je zamislio da treba da nikne groblje, čim mu dve kćeri i onaj sveštenik budu saopštili da je njihov zahtev odbijen.

I doista, kada su, popodne, otac Sarso i njegovi ljudi pušteni na slobodu, nakon čega su se uputili u gostionicu gde su prethodnog dana ostavili mule, tamo su zatekli veliki broj stražara i žandara na konju, zaduženih da ih sprovedu sve do Margarijevih visoravni, do njihovog sela.

– Još i to? – počeo je da cepti od besa otac Sarso, videvši ih. – Još i to? A zašto? Jesmo li mi možda razbojnici pa da nas tako sprovodite uz naoružanu

pratnju? Pa dobro... još bolje, jašta... štaviše, stavite nam okove! Hajde, hajde, idemo! Na konje! Na konje!

Činilo se kao da je prošao kroz mučeništvo. Sav ponosan na ono što je učinio, nije mogao da dočeka da stigne u selo sa tom pratnjom, koja će svima tamo gore biti dokaz s kakvim se žarom, kakvom strašću zalagao da starcu obezbedi pokop.

Bilo je već kasno i znali su da ih s nestrpljenjem očekuju još od prethodne večeri. Ko zna da li je starac još živ! Svi su se iskreno nadali da je umro.

– O tatice... o tatice... – cmizdrile su dve žene.

Ma dabome, bolje da je umro u neizvesnosti, s nadom barem da su uspeli od barona da iskamče odobrenje da podignu groblje.

Hajde, idemo, idemo... Spuštalo se veče, i što se više odlagao čas njihovog povratka, to je možda sve čvršća i jača bila ova nada u srcima svih onih koji su ih gore čekali. I utoliko će veče biti njihovo razočarenje.

Isuse, Isuse! Kakva buka od kopita! Zvučalo je kao kakav ratni marš. Ko zna šta će pomisliti oni u Margariju, kada ih vide kako se vraćaju praćeni tolikim žandarima!

Starac će to odmah primetiti.

Umirao je pod vedrim nebom, okružen svojim najbližima, sedeći ispred vrata svoje zemaljske kuće; nije više mogao da leži, budući da se gušio od stravične nadutosti prouzrokovane vodenom bolešću. Čak je i noću ostajao u sedećem položaju, predišući, očiju okrenutih ka zvezdama. O njemu se staralo čitavo selo, koje je već mesec dana neumorno bdelo nad njim.

Da je makar bilo moguće sprečiti ga da vidi sve te žandare...

Otac Sarso se obratio naredniku, koji je jahao pokraj njega:

– Zar ne bi mogli malo da zaostanu? – upitao ga je. – Da se drže na izvesnom odstojanju, kako bi taj siroti starac poverovao da smo dobili odobrenje?

Narednik nije odmah odgovorio. Nije imao poverenja u tog sveštenika; plašio se da bi, ukoliko pristane, ugrozio svoj autoritet. Naposljetku je rekao:

– Videćemo, oče; videćemo na licu mesta.

Ali kada su nakon više sati napornog puta stigli u podnožje strme planinske staze, razabrali su izdaleka, uprkos već gustoj tami, jedan tako neobičan prizor da se više niko nije usudio da pomisli da bi mogao iz samilosti da obmane starca.

Gore visoko, na stenovitom obronku, treperili su nekakvi plamičci. Snopovi sena goreli su ovde-onda, odakle su se ka zvezdama dizale guste vijuge užarenog dima, kao za Božićnu devetnicu. I pevali su, tamo gore, pevali, jašta, baš kao za Božićnu devetnicu, pri svetlosti tih vatri.

Šta se dogodilo? Gore, trkom! Trkom!

Čitavo selo se okupilo bezmalo kao da proslavlja kakav paganski pogrebni ritual.

Starac, ne mogavši više da izdrži od nestrpljenja, u nadi da će ublažiti okrutne patnje gušenja, naložio je da ga zajedno sa stolicom prenesu na mesto gde će nići groblje, ispred njegove rake.

Pokraj stolice, na kojoj je sedeo poput kakve džinovske dahtave vreće, opran, počesljan i odeven u pogrebnu odeću, stajao je njegov sanduk od jelovine, spreman već nekoliko dana. Na poklopcu tog sanduka počivali su jedna noćna kapa od crne svile, par čojanih papuča i jedna maramica, i ona od crne svile, presavijena tako da, čim umre, mogu da mu je podmetnu ispod brade i vežu na temenu kako bi mu držala zatvorena usta. Jednom rečju, sve što je potrebno za poslednji ispraćaj.

Unaokolo je, sa svećama u ruci, stajalo čitavo selo, pojući starcu litanije.

- *Sancta Dei Genitrix,*
- *Ora pro nobis!*
- *Sancta Virgo Virginum,*
- *Ora pro nobis!*

A treperenju svih tih plamičaka je, s bezmernog nebeskog svoda, odgovaralo svetlucanje nepreglednog mnoštva zvezda.

Noćni povetarac mrsio je starčevu retku kosu, još uvek vlažnu i neobično zaglađenu. Neznatno pokrećući naduvene ruke, jednu položenu preko druge, ječao je kroz hropac, kao da hoće da se uteši i olakša sebi muke:

– Travnica... travica...

Ona koja će nići na njegovoj zemlji, ubrzo, tamo, preko njegovog groba. I pružao je ka njoj noge izobličene od nadutosti, poput dva mehura u debelim čarapama od tamnoplavog pamuka.

Čim je oko njega narod počeo da vrišti, videvši kako uz zveckanje sablji ka njima galopira jedna tako velika konjica, probao je da se uspravi na noge; začuo je plač i zadihane odgovore pristiglih; i, shvativši, pokušao naglavce da se baci u raku. Zadržali su ga; svi su se zbili oko njega, kao da žele da ga zaštite od žandara; ali narednik je uspeo da razbije gomilu i naredio je da tog starca na umoru smesta odnesu kući i da se razidu.

Starca su, poput kakvog sveca na nosiljci, podigli zajedno sa stolicom, a potom su se muškarci i žene sa Margarijevog feuda, držeći visoko sveće, kukajući i plačući, uputili ka svojim kućicama koje su se belele gore visoko, rasute među stenjem.

Pratnja je ostala u mraku, stražareći pod zvezdama nad praznom rakom i sandukom od jelovine, ostavljenim tu, s onom noćnom kpicom i onom maramicom i onim papučama koji su ležali na poklopcu.

Luidi Pirandelo (1867–1936) rođen je u Agridentu, na Siciliji. Osim brojnih drama, kojima je stekao slavu, i sedam romana, iza sebe je ostavio i imponantne *Pripovetke za godinu dana*, koje sadrže oko 250 pripovedaka podeljenih u 15 zbirki. Nobelovu nagradu za književnost dobio je 1934.

godine. "Kao autoru pripovedaka svakako mu nema ravnog, čak ni u vodećoj zemlji ove književne forme... Njegove pripovetke su raznovrsne i po tematici i po karakteru: opisi života, bilo surovo realistični ili filozofski duboki ili paradoksalni, često su obojeni kako humorom tako i satirom... Odlikuju se jednostavnom i prirodnom improvizacijom koja im daje spontanost, nadahnutost i život." (Per Halstrem, sekretar Švedske kraljevske akademije, na dodeli Nobelove nagrade za književnost 1934.)

Pripovetka "Requiem aeternam dona eis, Domine!" preuzeta je iz njegove treće zbirke pripovedaka "Radosni pozdrav".

A. S.

